TA’RÎFÜ’S-SÜLÛK

(İlâhi Âleme Dönüş Bilgisi)

NAZÎF HASAN DEDE

Hazırlayan

İhramcızâde

Hacı İsmail Hakkı

ALTUNTAŞ

İSBN:
ismailhakkialtuntas@gmail.com
http://ismailhakkialtuntas.com

Dizgi : **H. İsmail Hakkı Altuntaş**
Kapak :
Baskı- Cilt :

………

İsteme Adresi:

KİTAP BASILMADI

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى

اله وصحبه وسلم اجمعين

Şeyh Nazîf Hasan Efendi Kaddese'llâhü sırrahu'l azîz Mora Yenişehrinin Oganlı kasabasındandır. Muhaddisînden Hacı Halil Efendi'nin oğludur. Dedesi Mahmûd Efendi'dir. 1208/ 1793-94 tarihinde dünya'ya gelmiştir. Hakk'a yürüyüş tarihi 1277 / 1882 olup kabri Bahâriye Mevlevîhânesindedir.

Âlim, sâir, nazîf, gâyet nâzik bir şahsiyettir. Aynı zamanda müzik ve edebiyatlada ilgilenmiş ve bu alanlarda kendini isbat etmiş bir Mevlevî âlimidir. Mevlevî tarikatının âriflerinden Nazîf Hasan Dede mûsîkî ilminde ihtisas sahibi olmanın yanında neyzenliktede zamanın üstadı olarak değerlendirilmiştir. Altmışbir yaşına kadar ilim öğrenmekle meşgul olmuş, Tasavvufa gönül veren müridininde ilme gereği gibi değer vermesini istemiş, müridin sadece bâtınî terbiye almasının yeterli olmadığını, zâhirî terbiyeyi de alması gerektiği üzerinde çok durmuştur. Ancak bu şekilde hem zâhirî hemde bâtınî terbiye alınarak noksanlıkların tamamlanabilece-

ğini savunmuştur. O'na göre en güzel sey insanların hiçbir ilmi ayırmadan kendilerine yarayacak her türlü şeyi öğrenmeleridir.

Nazîf Hasan Dede faydasız ve mâlayâni şeylerden uzak durulması gerektiğine ve uzak durulmadığı takdirde bunların insanı fesâda götüreceğine inanan, insanın sadece sözlerinde, sohbetlerinde değil, bütün hal ve hareketlerinde bu faydasız işleri bırakması gerektiğini savunan bir tebliğci kabul etmiştir. O'na göre her şeyin lâzım olduğu bir mahal vardır. Mürid başına gelen kötü şeyleri izâle edebilmek için bu hileli şeyleri de öğrenmeli, bu sâyede iki âlemdeki saadetini sağlayabilmelidir.

Nazîf Hasan Dede bir şey hakkında bilgili olmanın câhil olmaktan öncelikli ve daha iyi olduğunu özelikle vurgulayarak ilme büyük değer atfetmiştir. Dil bilmenin dahi önemli olduğunu savunmuştur.

Anlattığımız şekilde Nazîf Hasan Dede'nin içerisinde çeşitli dînî ve tasavvufî konuları anlattığı, zamanındaki bir takım meselelere çözüm getirmesi amacıyla ele aldığı **Ta'rîfü's-Sülûk** adlı risalesinden günümüz insanlarının faydalanması gerektiğini düşündük. *Ta'rîfü's-Sülûk* risâlesi tasavvufa dair bir kısım meseleleri çözmesi yönünden önemli ve faydalı bir eserdir. Nazîf Hasan Dede'nin ta'biriyle:

Ehl-i derde bu dahî olsun nazîfen bir eser
Himmet-i pîr ile tekmîl oldu Ta'rîfü's-Sülûk

Süleymâniye Kütüphanesinde yazma ve matbu birçok nüshası bulunmaktadır.

Nazîf Hasan Dede ve eser hakkında geniş bilgi için [1] Fatih BİLGİN'in hazırlamış olduğu teze müracaat edilebilir. Tezde, Ta'rîfü's-Sülûk risâlesinin Osmanlıcadan latinizesi ve yorumları yapılmıştır. Biz ise tezde kullanılmış metine olabildiğince sadık kalarak günümüz Türkçesiyle tekrar hazırladık. Bir bütün halinde olan risaleyi kendi içerisinde başlıklar altında bölümlere ayırarak anlaşılma yönünden kolaylık olmasını düşündük. Bazı yerlerde konusu birbirine münasip olanları birleştirmenin gerekli olduğundan takdim ve te'hir, gerekli görülen yerlere bazı ilave bilgiler ekleyerek zenginleştirdik.

Tevfik ve inayet Allah Teâlâ'dandır.

İhramcızâde
H.İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ
Esenler-İstanbul
2010

[1] Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı **Nazîf Hasan Dede ve Ta'rîfü's-Sülûk Adlı Eseri** 217415 Yüksek Lisans Tezi Konya-2007

ŞERH-İ BEYAN-I (ENE NOKTAİ TAHTE'L-BA)
İMAM ALİ KERREMALLÂHÜ VECHE

انَا نقْطَة تحْتَ الْبَاء [2]

Marifet babının ilerisini heves
Ve bâdesinin remzi daim sana pes

Hz. Ali kerremallâhü veche buyurdu ki:

"Bil ki tüm semavi kitapların esrarı Kur´ân-ı Kerim'de toplanmıştır, Kur´ân-ı Kerim'in tüm esrarı Fatiha'dadır, Fatiha'nın tüm esrarı BesmeledEdir, Besmelenin tüm esrarı 'B-ب' harfindedir, B ' ب ' harfinin tüm esrarı da onun altındaki noktadadır."

Daha sonra şöyle buyurdu : **" 'B-ب ' harfinin altındaki nokta benim. "** [3] yani bu nokta imâ

[2] (Niyazi-i Mısri, H. 1184); Tercüme-i risale-i noktat'ül-beyan Atatürk Kitaplığı OE_Yz_000125 / 04, İstanbul

[3] El-Kunduzi el-Hanefi'nin "Yenabi'ül Mevedde",

yolu ile getirmesinden muradı şudur ki;

Cümle eşyanın hakîkati bir cevherden olmuştur. O cevher benim demektir. Kur´ân-ı Kerim yirmi sekiz harfdir. Hepsinin aslı bir eliftir. Elifin aslı noktadır. O nokta bu mahlûkat yok iken var idi. Şimdi vücudun olmadan, kaşın ve gözün ve cümle azan yok iken bir nokta idin. O nokta misali olan nokta zahir olmak istedi. Şehvet olup ana rahmine düştü. Gelip zahir oldu. Boyun elif gibi uzadı, elif oldun. Başın o nokta-i hakîkat oldu. Vücudun **'B-ب '** oldu. Diğer azalar baştanbaşa bir harf oldu. Şimdi baştan ayağa Allah Teâlâ kelâmına sen ayık ol ki, besmelenin sırrı senin vücudunda oldu. Yani **sen seni bilmek, sana yeter** demek olur.

Bütün eşyanın evveli insandır.
Vücudu harf mesabesindedir.
Harflerin evveli ise eliftir.
Elifin evveli noktadır.

O nokta Kur´ân-ı Kerim'in başındaki besmelenin altında bulunur. Hz. Ali kerremallâhü veche **"O nokta benim"** der. Yani eşyanın aslı benim demek olur. Eğer Seni dahi bildin ve bilirsen, hakikatten agâh[4] olursun.

Kemaled-din el-Halebi eş-Şafii'nin "ed-Darr'ül Manzum"

[4] Agâh: (Ageh) f. Haberdar. Uyanık. Kalbi uyanık. Malumatlı. Basiretli. Vâkıf. Bilen.

Zât diye Hazret-i Hakk'ın varlığına derler. Yani vücuduna derler. Bütün âlem onun zatından ibarettir. O zât-tan zuhûra gelmiş ve O'na dönecektir.

اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ [5] buna işarettir. Yani cümle âlem bendendir, yine bana dönecektir. Bu gelmekliğin gitmekliğin itibarı halka tefhim[6] içindir. Yoksa kâmil katında varmak gelmek yoktur.

Nazm:

Varmak gelmek hiç yoktur ey talip heman
Geç enâniyet tarîkından bu remze var gör
Senin vücudunu sen bilme
Ve hiç Seni sanma senin nesnen yoktur.

Nazm:

Bu sende ben diyen bil sen değilsin
Sen olüsün can değilsin ten değilsin
Sana bu senlik adını sen taktın
Cahîmi [7] kendin özellikle yaktın
Gören o dur görünen cümle o dur
heman bu göz irade Hakk'a yoldur.
Hazreti Hakk'ın senin sıfatı vardır

---

[5] *"Biz Allah içiniz ve biz nihâyet ona döneceğiz,"* Bakara, 156

[6] Anlatmak. Bildirmek.

[7] Cahîm: Şiddetli ve kat kat birbiri üzerine yanan ateş. Çukur yerde yanan ateş. * Cehennem'in bir tabakası.

O sıfatların ulusu ismi alimdir
Biri dahi kadirdir vahid dir ve mürid dir
Ve Semi'dir basirdir mütekemmildir
İsmi Hüve dir

Eğer bu sıfatlar sende olmasa meyyit (ölü) olursun.

Bu sıfatlarla muttasıf olduğundan âgah oldun. İdrak mertebesine yetişip şüphesiz hakîkatine yetişirsin.

اللهم يسر لنا هذا الزوق باسم سبحانه و تعالى

بسم الله الرحمن الرحيم

TA'RÎFÜ'S-SÜLÛK

Bâı bismillah olub şehr-i ulûm
Noktası ol şehr içün bâbü's-selâm
Oldu remz-i sırr-ı Ahmed'le Alî
Nükte-i sebi'l- mesânîden merâm

Sipâsu minnet ve şükr ü temennâ
Bedergâhı Hüdâvend-i Teâlâ
Zehî kudret ki bir dem Kün dîmekle
Âdemden âlemi kıldı hüveydâ
Gelince sahn-ı sahrâ-yı vücûda
Buyurdu Âdem'e ta'lîm-i esmâ
Salât ü bâ-selâm bî hasr ü bî- add
Ola rûh-ı Rasûl'e her dem ihdâ[8]

---

[8] Besmelenin b harfi ilmin şehridir.
Noktası selam ve giriş kapısıdır.
Bu remz Ahmed ve Ali'nin sırrıdır.
Bu nükte Fatiha suresindeki gayedir.

Duamız minnetle ve temenni ve şükürle
Sahibimiz Allah Teâlâ'nın kapısındayız
Kudretiyle bir an "Ol" demesiyle
Âdem'den âlemi aşikâr kıldı
Varlık meydanına vücudünu getirince
Âdem'e isimleri öğretti

Fakîrden bazı müridler tasavvufla ilgili bir risâle taleb ettiklerinde her ne kadar tasavvufun tarifi terki dava ve sırları gizlemek isede;

“Ve sakın bir sey isteyeni azarlama, Fakat Rabbinin nimetini anlat.” [9] âyet-i kerimesi ve *Şîfâ-i Şerîf*'in[10] başlangıcında bulunan

“Her kime bildiği bir konuda soru sorulur da o da bunu gizlerse Allah Teâlâ kıyamet günü onun ağzına ateşten bir gem vurur.” [11]

hadîs-i şerîfi düşününce müridleri men edemeyip Pîrimiz Hazreti Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî kaddese’llâhü sırrahu’l azîz Efendimizin rûhâniyet-i kudsiyelerinden yardım ve izin isteyerek iş bu risâleyi sunmak için hazırladım. İsminide **Ta’rifü’s-Sülûk** (Manevi Yolculuğun Bilgisi) koydum. Mutlak ve sonsuz feyiz ve bolluk sahibi Allah Teâlâ faydalı olmasını ihsân buyursun.

Amîn.

Salâtı selâm ile sayısız ve noksansız olarak
Rasûl’ün rûhuna her an hediye ederiz.

[9] Duha,10-11

[10] **KAADI, İyaz,** Eş'Şifâ bi Târif-i Hukuki-l' Mustafa Şifa-i Şerif, (Tercüme edenler: Naim Erdoğan Hüseyin S. Erdoğan), İstanbul,1980

[11] Ebû Davûd, İlim, 3660

Allah teâlâ âlemleri niçin yarattı?

Bu âlemler ve bütün mahlûkat meydana çıkmadan önce Allah Teâlâ â’mâda [12] idi. Hatta bazı ashâb Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme;

“Allah Teâlâ mahlûkâtı yaratmadan önce neredeydi?”

diye sorduklarında **Mir’âtül’-Vücûd** [13] isimli

---

[12] ***“Ashab-ı kiramdan Ebu Rezin el Ukaylî radiyallâhü anh bir keresinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme;***

“Rabbimiz mahlûkatı yaratmazdan önce nerede idi? diye sorar. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde;

“Fevkinde ve tahtında hava olmayan Â’ma da idi” diye buyurur.” (Timizi, Tefsir sure 11. 1; İbn. Mâce. Mukaddime. 13; İbn Hanbel. IV/11. 12)

[13] “Mirâtü’l-Vücûd ve Mirkâtü’s-Şühûd, müellifi **Abdülahad Nûri b. Mustafa Safâyi es-Sivâsî el-Halvetî,** Süleymaniye Kütüphanesi H. Hüsnü Paşa, Demirbaş no; 001198, sınıflama no; 2977.”

Bkz: **YILMAZ Necdet;** Abdülehad Nûrî-i Sivasî Ve Mir'âtü'l-Vücûd Ve Mirkâtü'ş-Şühûd Adlı Eseri [Kitap]. - İstanbul : Marmara Üniversitesi Sosyal

kitabın şerhinde yer almış olduğu üzere;

"O ne gökyüzün üstünde ne de altında olan â'mâ'dadır." hadîs-i şerîfiyle cevâb buyurdular.

"Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim. Bu sebeple bilinmek için mahlûkâtı yarattım. Onlara nimetleri sevdirdim. Bu vesileyle beni bildiler." [14] hadîs-i kudsîsi ile

---

Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Bölümü Tasavvuf Bilim Dalı, Y.Lisans Tezi, 27129, 1993.

[14] Aclûnî. 2/132; Aliyu'l Kari. 273: Manası doğru olsa da hiçbir senedi olmayan bu sözün hadis olmadığı açıktır. Ancak söz konusu rivayetle ilgili olarak Şeyh-i Ekber Muhyiddîn İbnu'l-Arabî (560-638/1165-1240) *"Keşfen sahîh, fakat naklen sabit değildir"* dediği nakledilir. Esasen bunun, hadis ilmi kriterlerine uygun olarak naklen sabit olmuş bir hadis olduğunu iddia eden bir mutasavvıf da bilinmemektedir. Özellikle İbn'ül Arabî'nin yukarıdaki sözünden sonra, konu edildiği tasavvuf literatüründe genellikle -sahih olup olmadığı sorgulanmaksızın- "kutsî hadis" olarak değerlendirme eğilimi belirmiş ve bu zamanla genel bir kabule dönüşmüştür. İsmail Hakkı Bursevi'nin (1137/1725) bu rivayet hakkındaki şu değerlendirmesi, aynı zamanda genel olarak mutasavvıfların yaklaşım tarzlarını da yansıtmaktadır

"Keşf ehline göre bu hadis sahihtir, isterse, hadis hafızlarına (ezbercilerine) göre sahih olmasın... Zira keşf ehli olanlar, bizzat Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz'den alır söylerler. Hadis ezbercileri ise nakil yoluyla rivayet ederler. Ayrıca bir şeyin belli bir senedi olmayınca, sabit olmadığını icâp ettirmez. Şu da kat'îdir: Keşf itibariyle sahih olan bir şey, nakil yoluyla gelenden daha sahihtir. Zira keşf hâlinde vehim ve hayâl olmaz.

"Ben insanları ve cinleri bana ibadet etsinler diye yarattım." [15] âyet-i kerîmesini (İbn-i Abbas radiyallâhü anh *"bana ibâdet etsinler diye (li-ya'büdûn)"*yerine *"beni bilip tanımaları için (li-ya'rifûn)yarattım*" şeklinde tefsir buyrulduğu üzere zât-ı ilâhî â'mâdaki gizliliğindeki perdeyi kaldırıp bilinmekliği murât edince âlemleri yarattı.

---

[15] Zâriyat, 56

Allah teâlâ ilk önce neyi yarattı?

Mecmûa-i Hafîd-i Teftâzânî’ kitabında yazılı olan hadîsi şerifte Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

“Allah Teâlâ’nın ilk olarak yarattığı benim nurum, benim ruhum, benim aklımdır.”[16]

---

[16] Teftâzanî (791/1389) ise “Şerh Hadis Erbain”de bu unsurları daha da çoğaltır:

“Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey ilimdir “

“Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey cevherdir”

“ Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey incidir”

“ Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey nûrudur

“ Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey ruhumdur”

“ Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey levh dir”

“ Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey akıldır”

“ Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey arş dır”

“ Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey melek dir”

Teftâzanî (791/1389) yorumunda bütün bunların müsemmalarının, Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin ruhu olduğunu söyler. Hadiste özellikle bu ifadelerin kullanılmalarındaki hikmetleri de şöyle açıklar:

“Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem vücut sadefının incisi olduğu için inci, nûraniyetinden dolayı nûr, aklının çokluğundan ve üstünlüğünden

dolayı akıl, işlerin tedbiri itibariyle kendisine uymada muvaffak olduğu için kalem, ilimlere vukufîyetinden dolayı levh; melekî sıfatların galebesinden dolayı melek denmiştir.” (ŞEKER, 1998), s. 135

Tasavvuftaki ***“ilk yaratılış”*** ile ilgili tartışmalarda da en çok kullanılan hadislerden birisi olan bu rivayet, ilk dönem tasavvuf klasiklerinde bulunmadığı halde son dönem sufîlerinin en çok kullandığı hadislerden birisidir. Özellikle Muhyiddin ibn-ül Arabî kaddese’llâhü sırrahu’l-aziz (638/1240) ‘în birçok yerde kullandığı değişik varyantları vardır, örneğin;

“Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey, benim nurumdur. “

“Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey, benim ruhumdur” ya da

“Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey akıldır” bir bâşka rivayette *“nefistir”* Onun bütün bunlardan kastettiği şey ***Hakikat-ı Muhammedi***’yedir. Bütün kâinatın O’nun hakikatinden geldiğini ve ruhundan zuhur ettiğini, Hakikat-ı Muhammediye’nin varlık âleminin başlangıcı olduğunu bu hadise dayandırır. Bir bâşka yerde yine aynı hadisi yorumlarken şöyle der:

“Allah’ın ilk yarattığı şey onun ruhu veya kalemdir.” (“Allah Teâlâ’nın ilk yarattığı şey kalemdir.” (Ebu Davud. Sünnet. 16: Tirmîzî. Kader. 17.1 İbn Hanbel. V/3 17: Tirmîzî Ubâde b. Samit yoluyla gelen rivaete “Hasen-Garib” derken (bkz. Tirmîzî Kader 17) Ebu Hureyre tarikiyle gelen rivayette bâtıl ve münker olduğu söylenir. Bkz.Suyûti. Leali’l Masnua. 130-131; Aclûnî, 1/309)

Diğer ruhlar onun ruhunun cüzleridir. Onun için Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem efendimize **“Ebu’-l Ervah”** derler. ***Bu ruh küllî aklın suretidir ki***

hadîs-i şerifleri üzere ilk önce **"saf âşk"**tan Hakîkat-ı Muhammeddiyye zuhur eyledi. **"Â'ma"** ve **"saf âşk"** tasavvuf literatüründe hiç yaratılmış olmayıp o makamda hiç bilgi olmayan hâl olarak kabul edilir.

Nur ve **Ruh-î Muhammedî** ve **akl-ı küll** ve **kalem-i a'lâ** söylediklerimizin hepsi bir şeydir. Münasebetleri itibâriyle dört isimle ta'bîr edilmiştir. Sonra

"Sen olmasaydın bu kâinatı yaratmazdım" [17] hadîs-i kudsiyyesinin tasdiki üzere Nûr-u

---

Âdem-i hakikidir. Havva ise külli nefsin suretidir.

Vücut küllî aklın sağ tarafı, imkân ise sol tarafıdır. Bütün mevcudat akl-i küll ve nefs-i küllün izdivacından meydana gelmiştir. Bu duruma göre insanoğlunun ebeveyni Âdem-i Hakiki olan akl-ı küll ile Havva-i hakiki olan nefs-i külldür.

Son dönemden bir bâşka sufi, yorumunda yine bu hadisteki **nûr, ruh, kalem** ve **aklı** kullanır ve dördünün de bir olduğunu belirtir. Ayn ayn isimlendirilmelerinin hikmetini de şöyle açıklar; ***"Akıl"*** denmesinin sebebi; her şeyi, hiçbir şeye ihtiyaç duymadan bilmesidir. ***"Nûr"*** denmesinin sebebi, bütün nurların aslı olmasındandır. Diğer bir yorumda da bu dört unsur uzlaştırılarak ikiye indirilir;

Kalem, akıl cinsiden; nûr da ruh cinsinden olarak kabul edilir.(**ŞEKER Necmeddin** İlk Dönem Sufilerinde Hadis Yorumu [Kitap]. - Kayseri : Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü -72650 (Doktora Tezi), 1998.s. 134)

[17] Hadis kitaplarında aslı bulunmayan bu veciz ifade hadis tenkitçilerince de red edilmiştir. Aliyu'l- Kâri. Aclûnî ve Şevkânî, Sağanî'nin mevzu dediğini naklettikten sonra manasının sahih olduğunu kabul eder-

Muhammedî sallallâhü aleyhi ve sellemin şerefine bütün ruhlar yaratılıp

"Ben sizin rabbiniz değil miyim?" [18] hitâbına karşılık

"Evet (kesinlikle öylesin)" [19] cevâbı verildi.

---

ler. Bkz.Aliyu'l Kâri. 288; Aclûnî, II/164: Şevkâni. Fevaidu'l- Mecmua, 326; Deylemi'nin İbn. Abbas'tan; İbn. Cevzi'nin Selman'dan naklettikleri rivayetlerin her ikisi de mevzu kabul edilir. Suyûti de mevzu olduğunu tasdik etmiştir. Elbâni de yukarıdakileri naklettikten sonra mevzu olduğunu açıklar. Bütün bu değerlendirmeler için Bkz. Sağanı. 52: Aliyul Kâri. 295. 296; EIbâni. Silsileni Ahâdis-i Daire. 1/282

[18] A'raf,172

[19] A'raf,172

İnsanın dünyaya inişi

Elest menzilinden **âlem-i şahâdet** e gelinceye kadar insan üç âlemden geçti. Onlara **Âlem-i Lâhût, Âlem-i Ceberrût, Âlem-i Melekût** ta'bîr olunur. İnsan bu âlemleri geçib **"Âdemiyyet"**i (İnsanlığı) buluncaya kadar **ma'deniyyât ve nebâtât ve hayvâniyyet** gibi keyfiyetlere uğradıkdan sonra ana rahmine gelip oradan insânî unsurları zuhur eyledi. Âlem-i lâhutdan Âlem-i Şehâdete gelince bu tertip üzerine ve nisbetleriyle yoğunlaşıp (nurânî özelliklerini kaybedip) âlem-i şehâdetde yoğun olan (dört unsur toprak, su, ateş ve hava) bütünleşti.[20] Bu

---

[20] Âlem: Bütün cihan, kainat. Her şey.

Âlem-i Asgar: En küçük âlem. İnsan.

Âlem-i Berzâh: Kabir âlemi.

Âlem-i Ceberût: Azâmet ve kudret âlemi. Kudret âlemi. Lâhut âlem-i ile altta bulunan melekût âlemi arasındaki âlem.

Âlem-i Ekber: En büyük âlem. Kâinât.

Âlem-i Emir: Ruhlar âlemi, zaman ölçüsü bulunmayan, Allah (cc)´ın emriyle vasıtasız yaratılmanın olduğu âlem.

Âlem-i Ervâh: Ruhlar âlem-i.

âlemleri geçince o Elest hitâbını ve o müşâhedeyi zâyi' ettiginden

"Ölmeden önce ölünüz." [21] sırrına mahzar olarak;

"Hikmet müminin yitik malıdır. Onu nerede bulursa alır ve onu almaya en layık olan odur." [22] İşareti üzere o âlemleri ve o müşâhedeyi bulup

"Gönderenle gönderilen arasında bir vasıta olmadığı halde mahiyetini yalnızca Allah Teâ-

---

Âlem-i Esbâb: Sebebler âlem-i. Dünya.
Âlem-i Fâni: Geçici âlem. Dünya.
Âlem-i Gayb: Zâhiren hissedilmeyen, ruhlar, melekler ve cinlere mahsus âlem.
Âlem-i Kevn: Varlık âlemi. Kâinât.
Âlem-i Lâhût: İlâhî âlem. Rûhânî mânevî âlem. **Yani keyfiyeti, belirtisi olmayan gözlerin idrakinden gizli olan âlem demektir.**
Âlem-i Mâna: Ehline açık olan, mânen anlaşılan âlem.
Âlem-i Melekût: Melekler âlem-i.
Âlem-i Nâsût: İnsanlar âlem-i.
Âlem-i Şehâdet: Dünya.

[21] Aclûnî, II/ 2 Hadis no: 2669.; Ali el- Kârî, el-Esrâru'l- Merfû'a, s. 348. nr. 539.: **Sûfiyyenin sözüdür.** Her iki eser de İbn Hacer'e atıfla: **Sabit değildir**. Demektedir. Ancak mânâ itibariyle destekleyen merfû' rivayet için Hâkim, V/ 3269. nr. 7938.: **Sahih.**; Taberânî, Kebîr, VIII/ 314, nr. 8174.; Heysemî, Mecme'u'z-Zevâid, X/309,; Ahmed. b. Hanbel, isnaddaki İshak. b. Nâsih'in Kezzab, haberin de Mevzû olduğunu söylemiştir.

[22] Tirmizi, İlim, 2903.

lâ'nın bildiği şekilde bizzat kendi nefsinden yine kendine geldi." sırlarına hâl olarak yakınlık kazanmaktır.

Allah Teâlâ'nın zât-ı ilâhiyyesinin hulûl ve ittihat etmeden tecelli cihetiyle zuhur eylemesiyle denizdeki zuhur eden dalgalar gibi sayısız ve çok dalgalar gibi denizin asıl ve hakîkatine değişiklik getirmedigi gibi esmâ ve sıfât tecellisi yönüylede â'ma'daki bulunduğu hâlinede bir değişiklik getirmemiştir. Şu an içinde öyledir.

"**O'nun zatı her şey yok olacaktır. Hüküm O'nun dur. Siz O'na döndürüleceksiziniz."** [23] ve tarif olunan âlemleri ve o müşâhedeyi bu âlem-i şehâdetde seyr ve müşâhede eden Âdem'e, Âlem-i Nâsut (İnsanlar âlemi) ismi verildi.

[23] Kasas, 88.

İnsan

Bu Âlem-i şehâdet âlem-i imkândır. Bu âlemde ne kadar irfân ve kemâl elde edilirse âhiret âleminde o kadar derece ve kazanç sahibi olacaktır.

“İyilik işlemekte önde olanlar (sâbık), karşılıklarını almakta da önde olanlardır (sâbık). İşte o yaklaştırılanlardır.”[24] âyet-i kerîmesinde olan evvelki **(sâbık)** bu âlem-i şehâdetde önde olan ruhlar olup ikinci **(sâbık)** "âhiret âleminde dahi önde olanlardır. Eğer önceki **(sâbık)** ezele verilir ise mutlak cebirden kurtulunmaz; sonra ne rasül ne kitab ne çalışma lâzım gelirdi. Çünkü Şifâ-i Şerifde; **“Dünya ahiretin tarlasıdır”** [25] hadîs-i şerîfiyle;

“Bu dünyada kör olan kimse ahirette de

---

[24] Vakıa,10-11.

[25] Aliyu'l Kari. 199; Aclunî. 1/490; Hâkim. Müstedrek. IV/312: Zehebi "münker" olduğunu ravilerinden Abdullah b. Cabbar'ın ma'ruf olmadığını söyler. Bkz. Sağani.

kördür;” [26] âyeti kerimesi bunu destekler. Gerçekte dünya işlerinde cebirden kurtulmak güç ise de âhiret için cebr yoktur. Batını terbiye etmek elbetde çalışmak lazımdır. Hazreti Pîr Efendimiz

“Nebiler dünya işinde cebrîdirler, kâfirler de ahiret işinde.”[27]

buyurdukları buna işârettir. Çünkü

“Onlar ayakta iken, otururken ve yanları üzerinde iken Allah’ı zikreder, yerdeki ve göklerin yaradılışını tefekkür ederler.” [28] âyet-i celîlesi işareti üzere Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem zikr ve teveccühle emrolunmuştur. Her ne kadar;

“O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız.” [29] âyet-i kerimesinin manasına göre bütün eşyâ lisân-ı hâl ile zikredeci ise de Allah Teâlâ Hazret-i Âdem aleyhisselâmı yaratıp,

“(Allah) Âdem’e isimlerin tamamını öğretti.” [30] âyetinden çıkan sonuca göre insan bilerekden zikreder. Zîrâ Allah Teâlâ insanı

“Biz insanı en güzel sekilde yarattık.” [31]âyet-i kerîmesi ve

“Allah Teâlâ insanı kendi suretinde yarat-

---

[26] İsra,72.
[27] Mesnevi, c.I, b. 637
[28] Âl-i İmran, 191
[29] İsra, 44.
[30] Bakara,31
[31] Tin, 4

mıştır.” [32]

“Allah Teâlâ Âdemi kendi suretinde yarattı.” [33]

“Allah Âdem’i Rahmân sûretinde yarattı”. [34] hadîs-i şerifleriyle ve

“İnsana bilmediğini öğretti.” [35] âyeti ile üstünlük verdiği;

“Şüphesiz Âdemoğlunu şerefli kıldık.” [36] ile imtiyâz sahibi kılmıştır.

---

[32] Buhârî. İsti’zan. 1: Müslim. Birr. 115. Cennet. 28: İbn Hanbel. II/244 -251

[33] Buhârî.. İsti’zan. 1: Müslim. Birr. 110. Cennet. 28;.İbn. Hanbel. II/244. 251. 315. 323. 434. 463. 519

[34] İbn Kuteybe, 278.

[35] Alak, 5

[36] İsra, 70

İnsanın ilâhi âleme dönüş özlemi

Zâhirde insan âlem-i asgâr (küçük âlem) görünür ise de hakîkatde insan âlem-i ekber (büyük âlem) olup diğer âlemler âlem-i asgârdır. Çünkü mahlûkât iki kısımdır.

Biri mahlûk lizâtihi (Kendi zatıyla yaratılmış) ikincisi mahlûk li-gayrihidir. (Bâşkasına muhtaç olarak yaratılmış) Hattâ insanlığın kemâlini bulamayıp cehâletde kalanlar dahi mahlûk li-gayrihi nev'inden kurtulamamıştır. Mahlûk li-zâtihi kısmında olan ancak kemâl mertebeyi bulan insandır. Çünkü bütün insanlar bir seviyede olmayıp;

"kimini ötekine derecelerle üstün kıldık."[37] âyet-i kerîmesi ve

"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"[38] âyet-i ile kemâl sahiplerinin Allah Teâlâ katındaki yüksek mazhar ve imtiyâzına dâlalet eden Âdemî sırrı ve önceliğini gösterir.

---

[37] Zuhruf, 32
[38] Zümer, 9

“Âdem”den gaye kemâl ehlidir. İnsanlardan kemâl ehli olmayanlar dahi özünde bulunan iştiyakla yine Âdemî kemâli ve daha öncede belirttiğimiz vatan-ı asliyyesini aramaktadır. Dikkat olunursa bütün ruhların bir aradığı vardır. Mesela bir şeye muhabbet eder, tez vakitte ondan usanıp diğerine meyleder. Ondan da usanır bâşkasına meyl eyler. Bu bulduğu şeyde lezzet ve doyum bulamaması asıl aradığını bulamadığındandır. Çünkü ruhların arzu ve iştiyâkı vatan-ı asliyedir.

“Vatan sevgisi imandandır.” [39]

hadîs-i şerifiyle Hz. Pîr Efendimizin;

هركسى كودور ماند ازاصل خويش

باز جويد روزگار وصل خويش

“Aslında uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.” [40]

Buyurduklarından maksat bu vatan-ı aslîdir. Buna göre mertebeleri tekmil eden kişi **“fakr-ı tâmı”** bulur.

“Fakr, benim övünç kaynağımdır” [41] hadîs-i şerîfinin manasını Fahr-i âlem Rasûlüllah

---

[39] Sehavî, Makasıd: s.183; Semhudî, Gammaz: s. 60; İbnü'd-Deyba\ Temyiz: s.77; Aliyyü'1-Karî, Kübra: s.189; Aclûnî, Keşf 1/413. Hadis hafızlarına göre bunun aslı yoktur.

[40] Mesnevi, c.1, b.4

[41] İbn. Hacer ve İbn. Teymiyye batıl ve mevzudur derken; Bkz. Aclûnî. II / 87; Bu ifadelerden sahih olmadığı anlaşılmakladır.

sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin zâhirî olmayıp belki kalbinde mâsivâdan hiç bir şey olmayarak ilâhî nûrun istîlâsıyla tamamen yok olması demekdir. Hattâ fakr-ı tâm gelmedikçe **"Fakirlik tamam olunca o Allah'tandır, fakirlik dünya ve ahirette yüz karalığıdır."** [42] sırları haberdar olunamaz. Bu manayı tekid için **"Fakr, az kalsın küfür olayazdı."**[43] Hadîsi söylenmiş-

---

[42] [**"Fakr mertebesi tamam olan ancak Allah'dır,"** gibi binlerce beyhude sözlere gelelim. Yani ***"Fakr tamam olunca Allah yüz gösterir, onu bulur ve görürsün,"*** sözünde küfür yoksa bu sözün manası o değilse, seninle Hıristiyan arasında ne fark olabilir? Nihayet Hazreti İsâ, Hallacı Mansur'dan da Bayezid'den de, ötekilerden de daha lâtif bir zat idi.

Şu halde Hıristiyanı **"İsâ Allah'dır veya Allah'ın oğludur,"** dediği için kınamak neden? Hâlbuki sen de aynı şeyi söylüyorsun. Şu halde, **"Fakr tamam olunca Allah Teâlâ'yı bulursun,"** sözünün manası, **"Her kimin nefsi ölürse, Şeytanı da ölür; kötü huylardan temizlenerek Allah Teâlâ'ya kavuşur,"** sözündeki mana gibidir. Ama bu kavuşma hâşâ Allah Teâlâ'nın zatına kavuşmak değil, belki onun yoluna girmektir. Kul, Allah Teâlâ'nın kendisine kavuşmadığını, ancak Allah yoluna girdiğini anlar. Aksi halde Allah Teâlâ yolundan sapmış olur. Sonra onun nefsi de dirilir, Şeytanı da! Allah Teâlâ yolunun nuru ile Allah Teâlâ'nın zatının ruhunu ayıramayan, daima karanlıktadır ve körleşmiştir. (**Şems-i Tebrizî Mehmet Nuri GENÇOSMAN** Makâlât [Kitap]. - İstanbul : Ataç, 2007. (M.80), s. 160)]

[43] (Ebu Nuaym Hilye'de; İbn. Sikkîn "Mûsannaf'ında. Beyhâkî "Şuabu'l-İman'da: İbn. Adiy "el Kamil" de. Hasan-ı Basrî den rivayet etmişlerdir. Bazıları da. Senedinin zayıf olduğunu söylerler. Örneğin

tir.

Bu hadîs-i şerif rıza makâmını bulamayanların **“nedir benim çekdiğim”** diyerek bir takım layık olmayan benzeri kelâmlardan Allah Teâlâ’ya sığınmak gerekir. Bunları fark ve anlayış ancak Âdemî kemâlatı bulanlara gerekir.

Bilmektir ancak maksat gülşende
Âdemdir âdem, âdem bilişte[44]

Taberânî Enesten zayıf bir senetle rivayet etmiştir. Bkz. Aclûnî. II /108; İbn el- Cevzî, el-İlelü’l-Mütenâhiyye (I-II), Darü’l-Kütübi’l- İlmiyye, Beyrut-1403, c. II, s. 805.

[44] Gülbahçesinde bulunmaktaki gaye bilmektir
Âdemdir âdem, âdem anlayışta

İlâhi âleme dönüş için gerekli rehber

Âlem-i şehâdette seyr ve müşâhede etmek bahsettiğimiz şeyleri bilmek ve tarif olunan âlemleri bilmek isteyen kimse için hayatta olan mürşid lâzımdır. [45] Çünkü başlangıç hallerinde neyin nasıl olacağı bilinmediğinden ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve ehlullahın rûhaniyetinden ilim, irfan ve feyz almak çok zordur. Çünkü rûhaniyet ve yolu çok incedir. İnsan dünyaya inerek kaybettiği özellikleri tekrar kazanması gerekmektedir. Şeffaf olmayan ve yoğun olan ince şeyden feyz alamaz. Binâenaleyh unsurlardaki incelik ve şefafalık kazanmak için

"Allah Teâlâ'nın ahlakıyla ahlaklanınız."[46]

---

[45] Dünyadan göçmüş mürşidin talebeleri terakki edemez denilmiştir.

[46] (Hadis olmadığı açıktır. Suyûtî, El-Câmiu's-Sagîr Bi Şerhi'l-Akideti't-Tahaviyye, s. 123) Hadis için bkz. Muhittin Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*,Bknz:, Konya 2001, s. 346.

"Fütuhat el-Ulûm"unun girişinde Gazzali "***Allah***

Emrini kazanmış bir zâta muhtaçtır.

İhtiyacın sırrını bilmeyen bazı insanlar **"Allah Teâlâ seni kimseye muhtaç etmesin"** diye birbirlerine duâ ederler. Aslında âlemde ihtiyaçsız hiçbir şey olmaz. Efendi hizmetkâra ve hizmetkâr efendiye, hasta doktora, doktor hastaya, mürid mürşide, mürşid müride muhtaçtır. Eğer mürid olmasa mürşid kimi irşâd edecektir. Bu sebeple Allah Teâlâ hikmetinden her şeyi birbirine muhtaç ve boş bir şey yaratmamıştır. Öyle ise; **mürid** yolcu olup **mürşid** rehberdir. Rehbersiz yol bulunamaz ve niyet edilen hakikat şehrine ulaşılamaz. Meselâ bir kişi geceleyin bir şehre gitmek murat etse ve yollarda yırtıcı hayvanlar olsa ve yolu bilmezse elbette iki şey'e muhtaç olur; biri fener, ikincisi reh-

---

Teâlâ'nın ahlakı ile ahlaklanın" vecizesini zikretmekte ve şöyle demektedir:

"İnsanın mükemmelliği ve mutluluğu, Allah Teâlâ'nın sıfatlarını kazanma çabasından ve kendisini Tanrı'nın sıfatlarının gerçek anlamıyla süslemesinden ibarettir"

Allah Teâlâ'nın en güzel isimlerinin açıklanmasına ve yorumlanmasına ayırdığı ünlü eseri "el-Maksad el-Esna fi Şerh Esmai Allah-i Hüsna"nın birinci bölümünün dördüncü faslının başlığında *Gazzali,* yine aynı görüşü tekrarlamaktadır:

"Kulun mükemmellik ve mutluluğu Allah-ü Teâlâ'nın ahlakı ile ahlaklanma ve O'nun sıfatları ve isimlerinin manalarıyla bezenmeden ibarettir" (Gazzali, El-Maksad, s.6, 26)

(**ARSLAN Ahmet** II.Kur'an Haftası Sempozyumu [Kitap]. - Ankara : Fecr, 2-4 Şubat 1996. , s. 329)

berdir.

Fener şeriat, **yol** tarikat, **rehber** mürşid, gideceği yer, **şehr-i hakîkat** tır. Eğer yalnız feneri eline alsa gayesi olan yere gitmek mümkün olmaz. Ya da feneri alıp rehbersiz gidecek olsa;

Korkutucu vadilerden delilsiz geçilme!

buyurulduğu üzere yolda nefis ve şeytan benzeri zararlı hayvanlardan zarar görme korkusu vardır. Ya da rehberi olup feneri olmasa önce rehberi göremez ki arkasından takip edebilsin. Yoksa bir çukura düşer yine istediğine varamaz. Sonuçta **mürid şerîat fenerini eline alıp ve rehber olan mürşidin izinden çıkmayıp onun delâletiyle yolları selâmetle geçip şehr-i hakîkate kavuşur**. Sabah olup güneş doğunca da **şeriâtın bâtınının ayn-ı hakîkat ve ayn-ı ma'firet** [47]olduğunu anlar.

[47] Şeriat, tarikat ve marifetin aynı şeyler olduğunu anlar.

İLÂHİ ÂLEME
DÖNÜŞTEKİ HALLER

Teslimiyyet

Nefsi ıslah için mürşid-i kâmile muhtaç olduğu gibi mürşide gereği gibi uymak ve teslîmiyet şarttır. Kutbud-din Dımeşkî **Risâle-i Mekkiyye** nâm kitabında Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizden rivâyet etti ki;

"Kavminin içindeki şeyh, ümmetinin içindeki nebi gibidir." [48]

Bu hadîs-i şerifi tefsîren Hz. Pîr Efendimiz Mesnevî-i şerîf'lerinde;

(Peygamber, **"İleri giden şeyh, kavminin arasında nebiy benzer"** dedi.)[49]

buyurdukları uymanın gereği ve teslîmiyetin beyânıdır. Hâlbuki bir mürşid-i kâmil talebinde olan kişi için, içten gelen tam bir istek ve arzuyla olsada, iç dünyası açılmamış olduğundan seçtiği mürşidin kemâlini fark edip ayırmaya kudreti olmadığından, ulaştırıcı kemali şöyle düşünmelidir.

Herkesin sığınak ve korunma makamı olan Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme dayan-

---

[48] Hadis için bkz. İbn Hıbban, c. II, s. 39; Münâvî, *a.g.e.,* c. IV , s. 185.
[49] Mesnevi, c.3, b. 1774

mak için **"Aman"** lafzınının **"Muhammed"** ismi şerîfi ile matematiksel değeri aynıdır,[50] işaretiyle **"Aşığın zikri amândır Yâ Rasûlallah"** üzere **"aman"** sırrına sarılıp vesvese ve düşünceleri yok edip zahiri beş duyu ve iç dünyası ile **"Hakîkat-ı Muhammediyye"**ye yönelip lisânen salât ve selam ve rûhaniyetten yardım ile meşgul olur. Uyanık hâlde görmek mümkün olamazsa, bu niyet sebebiyle rüya âleminde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz görünür bir mürşidi işaret eder.

"Beni rüyasında gören kesinlikle beni görmüştür. Çünkü şeytan benim şeklime giremez." [51] hadîs-i şerîfi üzere o mürşide kalb bağlanmalıdır. Eğer bir işaret göremezse sabırla şeriat üzere devam etmelidir.

Zerre mikdârı aklı olan arıdan hisse kapar
Devsîrir bin bir çiçekden hal eder macûn yapar

beyti gerçî zâhirde kaba bir mana gibi görünürsede ders alınması gereken bir kelâmdır. Burada **arı**dan maksat mürid, **bin bir çiçek** den murat bin bir esmâ ve **macûn**dan murat onunla hâsıl olacak kemâlattır. Arıların âdeti, beysiz bir kovanda toplanamayışlarıdır. Arılar beyleri hangi tarafa giderse peşinden gider ve onu terk etmezler. Eğer beyleri olmasa bal dahi yapmazlar. Bunun gibi mürid de hiç bir vakit mürşidinin peşinden ayrılmamalıdır.

---

[50] Ebced değeri 92 dir.
[51] Hadis için bkz. İbn Adî el-Cürcânî, el-Kâmil fi'd-Duafâ (I-VII),Daru'l-Fikr, Beyrut, 1988, c. VII, s. 221.

Tabi olma ve güvenme

Mürid bağlanmış olduğu mürşidin öğrettiği şekilde zikir ve teveccühe devam eder. Eğer mürşidinin hakikatin, müşâhede eylemiş ve manevî haller meydana gelmişse bu durumu mürşidin kemâline alâmet saymalıdır. Eğer kendi müşâhede edemezse doğru sözlü kimselerden üç beş kadar müşâhede eylemişlerden duyarsa bunu mürşidinin kemâline doğruluğuna delâlet edeceğinden kendinin müşâhede edememesi yine kendi kusur ve noksanından kabul etmelidir. Bu şekilde şüpheden kurtulmuş olur. Çünkü mürşid hangi tarikattan olursa olsun diğer tarik ehillerini de **“Başlangıç ve sonuç itibariyle”** hep bir bilerek kendi mürşidine cânü gönülden teslimiyetle tabi olup emir ve nehyine uymak gereklidir. Tarikatlerin sonu ve başlangıcı hakkında Mir’ât-ı Vücûd [52] şerhinde

---

[52] “Mirâtü’l-Vücûd ve Mirkâtü’s-Şühûd, müellifi Abdülahad Nûri b. Mustafa Safâyi es-Sivâsî el-Halvetî, bulundugu yer; Süleymaniye Kütüphanesi H. Hüsnü Pasa, demirbaş no; 001198, sınıflama no; 2977.”

yazılan açıklamaya göre;

“Ben ilmin şehriyim; Ali de onun kapısıdır.”[53]

hadîs-i şerifine göre hakikat ilmin kapısı Aliyyu’l-Murtazâ kerremallâhü veche Efendimize varır ve oradan Hakîkât-ı Muhammediyye’ye açılır. Şeyhe muhabbet, Hz. Ali kerremallâhü veche Efendimize muhabbet, Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimize muhabbet gibidir.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Kim Ali’yi severse beni sevmiştir. Kim de beni severse Allah’ı sevmiştir. Kim Ali’ye buğzederse bana buğzetmiş, kim de bana buğzetmişse Allah Teâlâ’ya buğzetmiştir.” [54]

---

[53] Hadis için bkz. İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânü’l-Mîzân* (I-VII)*, Müessesetü’l-A’lemî*, Beyrut-1986, c.II, s. 122; Hâkimin Müstedrekine Bakınız:

[54] Hadis için bkz. Hâkim en-Nisâbûrî*, el-Müstedrek ala’s-Sahihayn*, c. X, s. 453

Nefis ve şeytanın hilelerini bilmek

Birgün bir kişiyi şeytân gelip sabah namazına kaldırmış. O kimse

"Sen kimsin" diye sormuş.

"Şeytanım" demiş. O kimse

"Acâyib sen böyle hayır işte bulunur musun." Diye sorunca

"Evet bulunurum fakat yine bana la'net ederler" diyerek sözü uzatmış ve güneş doğup namazın vakti geçmiş. O kişi ne namaz kılabilmiş ne uyku uyuyabilmiş. İşte bunun gibi Nefis ve şeytân hak sûretinden gelerek insanı yolundan alıkorlar. Çünkü dışımızdaki âlemde ne varsa iç âlemimizde de bir benzeri vardır. Yani, **dışımızda şeytân içimizde nefis**. Nefse galip olmak en büyük cihattır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz bir gazâdan döndüklerinde **Tarîkât-ı Muhammediyye**'de beyan olundıgı üzere; **"Küçük cihaddan büyük cihada geliyoruz."** ***[55]*** diye nefs ile mücâhedeyi işaret

---

[55] **"Küçük cihattan büyük cihada dönmüş bulunuyoruz" sözüne karşılık büyük cihadın ne olduğu sorulunca; Dikkat edin o, nefis mücadelesidir"**

buyurdukları rivayet edilir. Nefse galip olup hilesine aldanmamalıdır. Bu nefsi açlıkla öldürmek degildir. Zirâ

"Dinde ruhbanlık yoktur. Nefsin sana itaat ederse onunla dost ol." [56] hadîs-i şerifleri vârid olmuştur. Nefs atına dizginleri takıp istediğini işletmeyip ve vermeyerek;

"Ey mutmain olmus nefis! Sen rabbinden, rabbin de senden razı olarak O'na dön."[57] âyet-i kerîmesi ölçü üzere nefsi mutmaine (tatmin olmuş) oluncaya kadar sabretmek gereklidir. Nefs-i emmâre (her istediğini yapan) mertebesinde her ne kadar kötülenmiş ise de makâm-ı mutmainneye vardıkda pek övülmüş ve muteber kabul edilmiştir. İnsanı reddedilmiş ve makbul olmasına sebep nefisdir. Bu nedenle insan nefsi sebebiyle meleklerden faziletli oldu.

"Allah Teâlâ melekleri yarattı ve onlara aklı, hayvanları yarattı ve onlara şehveti, Âdemoğlunu yarattı, ona hem aklı hem de şehveti verdi. Kimin aklı şehvetine galip gelirse o meleklerden daha üstündür. Kimin de şehveti aklına galip gelirse o hayvanlardan daha aşağıdır." kelamı buna delil getirilebilir.

---

buyurdu. (Suyûtî. Câmi'us-Sagîr. II/253: İbn. Hacer. İbn. Aliyenin sözü olarak rivayet ederken. Irâkî ve Beyhakî zayıf bir senedle Cabirden rivayet etmişlerdir.; bkz. Aclunî. I/424. 425)

[56] **Munâvî**, Abdurraûf, (v. 1031/1621) Feyzü'l-Kadîr, I-VI, Beyrut, trs. , c. III, s. 175.

[57] Fecr, 27-28

Hangi usûle göre yetiştiğini bilmek

Her tarikat bir usûl ile sulûk (dönüşü sağlamak için yetiştirme tekniği) gösterir. Bazısı etvâr-ı seb'a [58], bazısı letâif-i hamse [59] üzerine

---

[58] **Etvar-ı seb'a:** Arapça, yedi tavır demektir. Yedi tavır şunlardır: Tab', nefs, kalb, ruh, sır, hafi, ahfâ. Nefsin yedi derecesine göre değişen hallere de, Etvar-ı Seb'a denilmiştir.

İsmail Hakkı Bursevî, Kitabu'n-Netice adlı eserinde kalbin kazandığı ehemmiyetli mevkîyi belirtmek ve onun bir takım mühim hususiyetlerinden bahsetmek gayesiyle şunları söylemiştir:

"İnsanın yüzü Rahman'ın aynasıdır. Ayn'ı ise Allah Teâlâ'nın esrarındandır. Çünkü ayn, âlem-i emirden, vücud âlem-i halktandır. Fakat birbirine çok kuvvetle bağlıdırlar. İnsanın iki gözü, Huda'nın nurundan ay ve güneş gibidir. Biri âlem-i zat, biri âlem-i sıfat'a remzdir. Cesedin maverasında ruh, ruhun ötesinde ayn, ayn'in ötesinde sır vardır ki bütün mertebeleri bu ihata edici sır gizler. Sır vâliddir. Sırrın tenezzülü rûh, ruhun tenezzülü ceseddidr. Cesedin batını âlem-i halk, ruhun bâtını ise âlem-i ervah'tır. Ruh zevç, cesed zevce gibidir. İkisinin izdivacından kalp ve diğer kuvvetler doğ-

muştur. İnsanın kalbi, ruhi kuvvetlerdendir. Kalp ism-i azamın tahtgâhı, vâsi Allah Teâlâ'nın cilvegâhıdır. Vücud ülkesinde hilâfet kalbindir. Ondan ulu nesne yoktur. Kalbin ruha yakınlığı vardır. Bu yakınlık yüzünden ondan nur alır ve heykele verir. Kalbin aslı melekûttan, cesed ise âlem-i milktendir.

Semavat yedi tabakadır. Herbirinde bâşka bir emr-i rahmanı ve sırr-ı subhanî vardır. Sıfât-ı Seb'a; hayat, ilim, basar, semi, iradet, kudret, kelâmdır. Nüzul itibariyle yedisi felekü'l-kamerdir, mazhar-ı kelâmdır.

Kalbin mertebesi de yedidir. Buna etvâr-ı seb'a derler. Yedincisi sadırdır ki felek-i kamer mertebesidir, mahall-i hitaptır, akrab-ı menâzildir. Sadır, kalbin zahiridir, vehm ve hayalle yüklüdür. Rahmet, feyz-i hâss-ı ilâhîdir. Onun nüzulü yok, kalpten zuhuru vardır, fakat dış sebepler yüzünden inzal denir. Fetih de kalbin kapısının fethidir, gaybm kapısının fethidir. Kalbin batını ruhtur, gayb-ı izafîdir. Ruhun batını sırdır, gayb-ı mutlaktır. Kalbin zahiri sadırdır, şehadet-i îzâfiyyedir. Sadrın zahiri de ceseddir, şehadet-i mutlakadır. Kalp iki taraf arasında a'raf gibidir. Zahiri nâr gibi zulmâni, batını ise cennet gibi nûrânidir. Bundan müminin cennete duhûlünün batını ile kâfirin cehenneme girişinin zahiri ile olduğu anlaşılır. Zira sonunda bâün zahir, zahir de bâtın olur." (**ÇELİK Yusuf** İsmail Hakkı Bursevi'de Basiret anlayışı [Kitap]. - İstanbul : Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilîm Dalı - Y.Lisans, 36931, 1994., s.31; A.Ü.İ.F., İİED 1975/2 Erdoğan Fuat, Kitabu'n-Netice ve İnsan, s. 216-217.

[59] Beş Latife: 1) Kalb, 2) Sır, 3) Hafi, 4) Ahfâ, 5) Nefsi Natıka

ve bazılarıda fenâ yolundan giderler. Buradaki fenâ mahv mânasınadır.

Nitekim **Fenâ fi’ş-şeyh, Fenâ fi’l-pîr**, **Fenâ fi’r-rasûl**, **Fenâ fi’llah**, hep mahv demekdir. Sonra da **“bekâ bi’llah”** a vâsıl olunur.

Bilgi sahibi olmak

Allah Teâlâ insanı bütün yaratıkları arasından seçip her şeyi öğrenmeye kâbiliyetli yaratmıştır. Onun için zâhiren ve bâtınen çalışarak her şeyi öğrenip bilmesi, hattâ insanın bütün hile ve aldatmayı dahi bilmesi gereklidir. **Beyzâvî Hâşiyesi Şeyhzâde** isimli kitapta Hazret-i Ali kerremallâhu vechehû Efendimizin;

"Şerri şer işlemek için değil ondan korunmak için öğrendim. Kötülüğü tanımayan onun içine düşer." buyurdukları üzere hile kötü bir şeydir diyerek neme lâzım demeyip kendini korumak için onu dahi öğrenmelidir. Zîrâ her şeyin bir lâzım olduğu yer vardır. Mesela kibir kadar fenâ bir sey yok iken;

"Kibirliye karşı kibirli olmak sadakadır"[60]

---

[60] **"Kibirliye karşı kibirlenmek sadakadır."** (**et-tekebburu ale'l-mutekebbiri sadakatun**) sözü, halk arasında meşhur olmuş sözlerden biri olmakla beraber hadis değildir.

Bu söz **"Kibirlenen kişiye karşı kibirlenmek iba-**

söylenmiştir.

Bir adamın hasmına nasıl hareketde bulunursa o türlü davranmak gerekir. Bu nedenle **her şeyin bilgisizliğinden bilgisi evlâdır.**[61] Onun için mümkün mertebe yabancı dil[62] öğrenmek çok önemlidir.

"Kim bir kavmin dilini bilirse onların şerrinden emin olur."

Meşhur söz [63] ve Hazreti-i Pîr Efendimizin Mesnevî-i Şerîf'lerinde anlattığı hikâye bunu güzel açıklar.

---

dettir", "Kibirlenen kişiye karşı kibirlenmek hasenedir, güzel bir davranıştır." Şeklinde de meşhurdur. (Bkz: Molla Aliyyü'l-Kârî, **el-Esrâru'l-Merfûa fi'l-Ehâdîsi'l-Mevdûa (el-Mevdûâtu'l-Kübrâ),**Thk: Muhammed b. Lütfi es-Sabbâğ, 2. Bs., Beyrut, 1986, s: 175; hadis no: 142; İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, **Keşfu'l-Hafâ,** 3. bs., Beyrut, 1988, c. 1 s. 313, hadis no: 1011) (Münâvî, Feyzü'l-Kadîr, IV, s. 366/5299)

Mü'min bir insan kimseye karşı kibirlenmez. Fakat o **"inananlara karşı saygılı, kâfirlere karşı başı dik olur. Allah yolunda cihad eder ve kınayanın kınamasından da korkmaz."** (Mâide, 5/54)

[61] Bir şeyi bilmek, bilmemekten üstündür.

[62] Yabancı dilden murad bu risalede açılmamıştır. Bunun tasavvufta "Mantık'ut Tayr" (Kuş Dili) olduğunu biliniz. Ehli tasavvuf rumuzlu kelamı çok kullandıklarından sözlerinin ne manaya geldiğini bilmek için **ön bilgi** ve **sezgiye** ihtiyaç vardır. Sezgi her ne kadar Allah Teâlâ vergisi ise de bu dilin eğitimini ancak mürşidden öğrenileceğini unutmamalıyız.

[63] Hadis diyenler vardır, fakat aslı yoktur.

“Adamın biri, dört kişiye bir miktar para verdi ve

''Bu para ile neye ihtiyacınız varsa alın, paylaşın'' dedi. Parayı alan adamlardan biri İranlı idi.

''Bu parayla engür alalım'' dedi. Diğeri Arap'tı.

''Hayır, bu parayla ineb alacağız'' dedi. Türk olan üçüncü adam, müdahale etti.

''Onu bunu bilmem, parayla üzüm alacağız'' dedi. Dördüncü adam bir Rum'du.

''Bırakın bu lafları. Bu para ile istafil alalım'' dedi. Derken, dört kişi birbiriyle çekişip dövüşmeye başladılar. Kıyasıya vuruşuyorlardı. Hâlbuki hepsi de aynı şeyi istiyordu. Bilgisizliklerinden birbirlerini dövüyorlardı. Orada dil bilen akıllı bir insan olsaydı, onlara şöyle derdi:

''Bu para ile hepinizin istediğini alırım. Paranızla dördünüz de muradınıza erersiniz. Sizin sözleriniz ayrılık ve savaş sebebi olur. Benim sözüm ise sizi uzlaştırır birleştirir.''

Bu sebeple her şeyi öğrenip bildikde ve adâletden ayrılmayıp mahalline göre kullanmalıdır.

Sevgi sahibi olmak

Manevi seyrin hepsinde âşk şarttır. Bütün âlemi ve insanlığı kullanan, hamallık ettiren ve cemâle cemallik ettiren, çifçiye çift sürdüren ve her hususu döndüren âşkdır.

Hallâk-ı cihân-ı âleme kıldıkda tecelli
Her şahsı birer halle kılmış mütesellî[64]

Âşkda da makbûl olan ilâhî âşkdır. Bu meyanda yetişmek için mürşidine hiç bir yönden itirâz etmekte câiz değildir. Çünkü kemâl ehli parlak ayna gibidir. Karşısına ne türlü renk gelir ise o renkte görünür. Mürşidler kendi zâtında bir renkle kayıtlı değildir. Onlarda görünen renk karşısında ki rengin aksidir. Onun için mürşidde gördüğü noksanlık kendi noksanlığı olduğunu düşünmelidir.

Bu duruma örnek verecek olursak bir müri-

---

[64] Allah Teâlâ kâinata tecelli kıldıkça
Her şeyi bir zevkle teselli kıldı.

din ne kadar keşfi ve müşâhedesi açılmışsada hayvânî sıfatlardan tamamiyle kurtulamadığından teveccühünde dâimâ karşısında bir eşek zuhur edermiş. Durumu mürşidine açıklayınca, mürşidi:

"Bir daha gördüğünde o merkebin kulaklarını tut ve "yâ şeyh" diye gözlerini aç" diye tembih etmiş. O derviş de şeyhinin tarifini yapıp gözlerini açdığında bakmış ki tutdugu kendi kulaklarıymış.

Müridin mürşid aynasında gördügü bahsedilen gibi kendi aksidir. Fakat tabi olan mürid hayvânî sıfatta kalmaz. Sabırla çalışırsa kurtulup "Âdemiyet"i (insanlığını) bulur.

Bazı mürşidler çok kuvvetli ve tarikat kurucusu pîrine tam bir yakınlığı olursa müridlerinden hayvânî sıfâtı ilk nazarda (anda) kaldırarak müşâhedesinde **"Âdemiyet"**den dönüşü başlatır.

<u>Vatanını ve milletini sevmek</u>

Devletin hizmetinde bulunan kişiler hakkında Ravzâ-i İbni Kâsım'da yazılmış olan;

"Sultan yeryüzünde Allah'ın gölgesidir. Bütün mazlum ve acizler ona sığınır." [65] hadisine istinaden onlar hakkında hüsnü zan sahibi olmak gerekir.

Büyük sırra tam mazhar olan adaletli devlet adamına iyilik ve rızâ ile emirlerine uymak din ve devlet işlerini millete hizmet etmek en faziletli ibâdetdir. Zîrâ atalarımız

"Bir saat adalet yetmiş senelik ibadetten hayırlıdır"[66] demişlerdir. Hayatımız boyunca büyüklerin küçükler üzerine merhamet etmesi ve küçüklerin büyüklere ta'zîm eylemesi lâzımdır. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Küçüklerimize merhamet etmeyen, bü-

---

[65] Taberani, Elbánî; el-Ahádîs ez-Zaîfa, 1/687; 2/69-70; 4/159-162;Bákırî, 218-220

[66] Hadis olduğu söylenmektedir.

yüklerimizin hakkını bilmeyen bizden değildir.”

“Büyüklerimize saygı göstermeyen, küçüklere merhamet etmeyen bizden değildir.”[67]

(Büyükler her konuda saygınlığı olan kişidir. Bunun maddî ve mânevi yönü düşünülmez. Maddî alandaki büyüklerine saygısız olanlar, manevî boyuttaki kişilerede saygısız olacak demektir. Maneviyatta saygı ve sevgisi olmayan kişilere itibar edilmez. **“Vatan sevgisi imandandır.”** Kelamının işaret ettiği manada budur. İran asıllı ünlü filozof İbn el-Mukaffa şöyle diyor:

“Bilginin hiçbir harfi ve hiçbir adı yoktur ki rivayet edilmemiş, öğrenilmemiş, geçmişteki bir öncünün söz veya yazısından alınmamış olsun. Bu da şunu gösterir: İnsanlar bilginin temellerini ortaya koymamışlar, gelecek bilgisi onlara ancak (ilâhî kaynağa uzanan) bilgi ve hikmet sahibinden gelmiştir.” [68] İlahî âleme dönüş için önce orayı sevmek ve büyüğüne itaat etmek gerekir. Devlete isyan edenlere (Bağy)lere verilen cezaların ağır olması konunun ehemmiyetini de göstermektedir.)

---

[67] Sehavî, Makasıd: s.183; Semhudî, Gammaz: s. 60; İbnü'd-Deyba\ Temyiz: s.77; Aliyyü'l-Karî, Kübra: s.189; Aclûnî, Keşf, 1/413.Hadis hafızlarına göre bunun aslı yoktur. Mefhumu doğrudur.

[68] İbn’ul Mukaffa, el-Edeb’üs-Sağîr, İslâm Siyaset Uslubu İçinde, çeviren: Vecdi Akyüz, Dergâh Yayınları, İstanbul 2004, s. 17-18.

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi ve ehl-i beytini sevmek

Mürid Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme ve ehli beyte muhabbeti an be an O'na uymadaki hali artırmak hakkında

"De ki: Allah'ı seviyorsanız bana tabi olun ki Allah da sizi sevsin." [69] âyeti kerimesi gelmiştir. Hattâ Veyse'l-Karânî radiyallâhü anh Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve selleme kemâl manada muhabbet ve uyduğundan, Uhud Harbinde dişi kırıldığını duyunca hangisi olduğunu bilemediğinden otuz iki dişini birden söküp bir ipliğe dizip Efendimize gönderdiler. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem bu yüksek hal karşısında kendi dişinide ilave ederek [70] ashâb-ı kirâma radiyallâhü anhüme gösterdiklerinde bir kısmı hayret makamında kalarak **"sübhânallâh"** bir kısmı şükürde **"elhamdülillâh"** ve bir kısmıda sevincinin çokluğu ve hayretinden **"Allah-u Ekber"** dediler. Her tesbihin **otuz üç** ol-

---

[69] Âl-i İmran, 31

[70] Topkapı sarayında dişin ayrı bir şekilde muhafaza edildiğini unutmayalım.

ması buna işâret olduğu rivayet edilir.

İlk dönemlerde Veysiyye tarikatına biri intisâb edecek olsa önce dişlerini söktürürdü. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi sevmeye en güzel örneklerden biridir.

Ehl-i beyti sevmek hakkında;

“De ki: "Ben sizden buna karşı yakınlara sevgiden baska bir ücret istemem." [71] âyet-i kerimesi nâzil olmuşken Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi sevindirmek iki cihan saadeti iken ehl-i beyti sevmeyi rafizilikle [72] suçlamak ve **“müntec-i fakirdir”[73]** diyerek seven insanları zâhirî fakirlikle ürküterek ağızlardan çıkan sözü bilmezlikden ve Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin şefatinden mahrûmiyeti istemekden başka bir şey değildir. Bu muhabbetin farz olduğuna İmam-ı Şâfiî rahmetüllahi aleyh buyurmuştur ki;

“Eğer Hz. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemin ehlini sevmemden dolayı Rafizî olmuşsam insanlar ve cinler şahit olsun ki ben bir Rafizîyim.”

"Ey ehl-i beyt-i rasûlülah! Allah'ın Kur’ân-ı Kerim’de indirdiği ile size sevgi farzdır, Bu sizin yüce faziletiniz için yeterlidir, Size salât

---

[71] Şûrâ, 23

[72] **Rafizilik:** . Şia´nın kollarından bir dini mezhebdir. Lügatte; terk eden, ayrılan, bırakan kimse manalarına gelen Rafizi veya rafızilik, birinci halife Hz. Ebubekir ve ikinci halife Hz. Ömer radiyallâhü anhümayı sevmeyenlere denir.

[73] Sonları fakirdir, sonuçsuzdur.

etmeyenin namazı yoktur" [74]

“Sevdiginiz şeylerden infak etmediğiniz müddetçe iyiliğe ulaşamazsınız.”[75] âyet-i kerimesinin manası üzere bu yolda mal şöyle dursun onlar için canı dahi vermelidir

Hak yolunda kim verir bin bâş ve bin cân
Bir pula aşk pâzarında böyle çağırır dellallar

---

[74] Suyûti, Celalüddin Abdurrahman b. Ebibekir, Îhyâü'l-Meyyit fî Fedâili Âli'l-Beyt, Thk: Mustafa Abdulkadir Atâ, Beyrut, 1987, s.10.

Bahâu’d-dîn el-Âmilî kaddese’llâhü sırrahu’l azîzde bu konuda şöyle demiştir.
“Ben kendimin günahkâr olduğumu bilsem de, Yarın Allah Teâlâ’nın beni affedeceğinden eminim. Çünkü ben Nebi sallallâhü aleyhi ve sellemin ve ailesini gerçekten sevdim. Haşr gününde benim kurtulmam için ihlâsım yeter.” (Muhammed Altuncî, Bahâu’d-dîn el-Âmilî Edîben Şâiren Alimen, Dımeşk., s. 81)

[75] Âl-i İmran, 92

Zahir ve batın edebine dikkat etmek

Müride lâzım olan dil ve gönlünü hiçbir şeye bağlamayıp yalnız mürşidinin emrettiği her ne ise ondan bir adım dışarı hareket etmemelidir**.**

"Zahir olan gizlinin göstergesidir."

Düsturuna göre mürid mürşidinden batınî terbiye görebileceği gibi zâhiren de terbiye görmelidir. Yalnız batınen terbiye olup, zahiren terbiye olunmazsa bu bir nev'i noksanlıktır. Her iki tarafı beraber terbiye etmek güzeldir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizin;

"Beni rabbim terbiye etti. Terbiyemi de güzel yaptı." [76] buyurdukları hadîs zâhir ve bâtını kapsamaktadır. Her şeyi buna göre kıyâs etmelidir.

Hazret-i Pîr Efendimiz;

Kelâmından olur belli olur kişinin kendi durumu

---

[76] Serrac, el-Luma, 31, 134. Hadis için bkz. Aclûnî, c. I, s. 70

“Yetim babası ölen değil, ilim ve edepten mahrum olandır. Güzellik süslü elbiseler giymekle değil, ilim ve edeple güzelleşmektir.”

buyurdukları bu manâyı çağrıştırır.

Sohbet dolayısıyla olsun fiil ve hareket cihetiyle olsun kişi söylediği söze dahi dikkat edip çok ve boş söz söylemekten kaçınmalıdır.

Hazret-i Pîr Efendimiz fukarâ ve bendegânına zahiri edebide emir buyururlardı.

Hikmet sahibi olmak

Her ne kadar her insanın aklı ve fikrince bir zannı ve bir anlayışı var olduğu için Allah Teâlâ buyurdu ki;

"Ben kulun beni düşündüğü gibiyim. Diledeği gibi düşünsün" [77]

Bu hadîs-i kudsîye göre bütün anlayışlar anlayış olsada anlayıştan anlayışa fark vardır.

Allah Teâlâ iki insana bir tecelli ile iki defa tecelli etmez.

Yine bir insana dahi bir tecelli ile iki defa tecelli eylemez.

İlâhî tecelli **"O her gün yeni bir iştedir."** [78] âyetinde beyan edildiği üzere Allah Teâlâ her an ve zaman her şeyi yenilemekte olup her şeye ve zamanda ayrı ayrı tecelli etmektedir. Bu husus şuradan bilinir. Gerek insan ve gerek canlı olan ve olmayan bütün mahlûkâtda kal-

---

[77] Buhari, Tevhid, 15; Müslim, Dua ve Zikir, 21.

[78] Rahman,29

ben ve şeklen yekdiğerine farksız benzerliği olmaz. muhakak bir farkı olacaktır. Ancak bazılarının aralarında fark olduğu anlaşılaması çok zordur.

Meselâ bazı kuşlar birbirine benzer görünür. Ya da ağacın yaprakları hep bir sanılırsa da bir cihetle yekdiğerinden farkı vardır. Onun için hiç bir şey yokdur ki farkı olmadan birbirine benzesin.

<u>Düşünceleri kontrol etmek</u>

İnsanların Hz. Hallacı Mansûr' u **"Ene'l Hakk"** (Ben Hakk'ım) dedigi için şehid ettikleri meşhurdur. Hâlbuki her veli onun kavuştuğu hali o menzilde bulur. Sonra yükselip;

"Seni sana layık-ı vechiyle bilemedik."

Demesi gerekirdi. Ancak ehlullâh'ın **"Ene'l Hakk"** demesi Firavunun **"Sizin en yüce rabbiniz benim"** [79] demesi gibi değildir. Çünkü ehlullâh vucûd-u mutlak (Allah Teâlâ) da mahv olup oradan söyler. Firavun ise kendine vücud vererek rablığı nefsine mahsus kılıp benlik davasına düşmüştü.

Hakikatte Hz. Mansûr'un şehâdetine **"Ene'l Hakk"** demesi sebep değildir. Kavuştuğu makamda kendine verilen kuvvete bakınca bütün kâfirleri imana getirmenin **mümkün** olduğunu müşâhede etmesiyle:

"Ben Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve

---

[79] Naziat, 24

sellemin ümmeti ve bir zerresiyim bende bu kuvvet oluyorda, niçin Cenab-ı Fahr-i âlem Efendimiz bütün âlemi imana getirmedi" diye içine bu düşünce geldiğinde Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem zuhur edip:

"Ey Mansûr sen ilâhî hikmete mi karışıyorsun?" diye uyarınca, o zaman canını feda etmeyi bedel seçti.

Hazret-i Mansûr'un vefatlarından bir zaman sonra Hazret-i Muhyiddîn A'râbi kaddese'llâhü sırrahu'l azîz, bir gün teveccühleri (ilâhi âleme yönelişleri) nde hususi bir makamda birçok evliya ruhâniyyetlerinin toplanmış olduklarını gördü. İçlerinden birine:

"Bu cemiyet nedir?" diye sordu. O kişi cevâbında

"Mansûr'un ruhu kendisinden zuhur eden hata sebebiyle zamanımıza kadar rûhâniyet-i Muhammediyye'ye yakınlık kuramadı. Aslında Hz. Mansûr bir âşık zâttır. Bütün enbiyanın, velilerin ruhları **rûhâniyet-i Muhammediye'**den afvını niyâza geldiler diye açıkladı.

Bu örnekten hareketle mürid henüz seyr ü sülûk (mânevî yükseliş) içindeyken kendi anlayışına göre bir itirâz hâtıra düşecek olsa yükselişine nasıl perde olacağını tahmin etmek mümkün değildir. Bu nedenle kendi anlayışını terk etmelidir. Bunun gibi başka bir yerden de feyz ve himmette beklememelidir. Her hâlinde yöneleceği merkez, kabul ettiği mürşidini bilmelidir. Zîrâ dönüş için gerekli ilâhî feyz bir dalgalı bir deniz gibidir. Mürşidler şadırvanına

dökülen feyzi susamış gibi olan müridinin harâretine göre oradan nasibi kadarı vermede mahirdirler. Bu müridin mürşide kemâl mertebede uymaya bir işâret sayılmaktadır.

Gönlün bağlarını kesmek

“Ârifânın, dünyâdaki tâc’ı dört terkden olur: dünyâyı terk etmek, ahireti terk etmek, varlığı terk etmek, terk’in kendisini terk etmektir” denilmiştir.

“Dünya ahiret ehli için haramdır, ahiret de dünya ehli için haramdır. Hem dünya hem ahiret ehlüllah’a haramdır.” [80]

hadîs-i şerifindeki düstur ile müridin gönlü **“terk”** halinde olmalıdır. Dünyayı, ahireti ve varlığı terk ettikden sonra, son terk olan **“Ben ehl-i terkim”** demeyi de içinden terk etmelidir. Terk-i terk etmekten gaye **“Hiç meşguliyeti olmasın”** demek değildir. Yani kalben ümit ederek talebde olmamasıdır.

Hazreti Davûd aleyhisselâma verilen virdde;

Allah Teâlâ’nın hitâbı

“Var olan benim, beni istersen bulursun. Başkasını istersen beni bulamazsın” [81]

---

[80] Aclûnî, Keşfü’l-Hafâ-I, 1314; Deylemî, el-Müsnedü’l - Firdevs, c. II, s. 230.

[81] Mecmüatü’l Ahzabda bu dua mevcuttur.

vârid olduğunda **“Senden başka gâyem yoktur.”** sırrını ta’lîm etmektir. Allah Teâlâ’dan başka şeylere muhabbet gönülde yer etmediği zaman zenginlik ve dünya saltanatı manevî yükselişe engel değildir.

“Dünyâ ve âhiret ehlullâh’a haramdır” buyurulması sulûk ehlinin gayesinin ancak Allah Teâlâ olduğu içindir. Mürid de bu şekilde **olmuş ve olmamışı bir bilip** ilâhî derdinden başkasına günlünde yer bırakmamalıdır.

Hikâye

Hârun-u Reşid’in kırk cariyesi var imiş. Bir gün her biri türlü kumaşlarla dolu kırk bohça hazırlatmış. Câriyeleri çağırıp:

“Her biriniz hangi bohçayı isterseniz elinizi üzerine koyun o bohça onun olsun” dediğinde her biri bir bohçanın üzerine elini koymuş. İçlerinden birisi bohçalara hiç iltifat etmeyip elini Hârun Reşid’in dizine koymuş.

“Niçin böyle yaptın” diye sorunca

“Ben sizi isterim başka dileğim yoktur” demiş.

Hârun Reşîd câriyenin irfânını beğenmiş ve kendisine yakın olanlardan kılarak pek çok ihsânlar etmiştir. Câriye hem padişah haremi hem de o bohçalar gibi nice bohçalara mâlik olmuş. Mürid dahi dünya ve ukbâyı terkle;

“Senden başka gâyem yoktur.” diyerek çalışırsa o makâma vâsıl olduğunda bütün yüksek makamlara kavuşacağı aşikârdır.

DÖNÜŞ MAKAMLARI

Tecellilerin cem'i

Mürid çalışıp gayret ettikçe kemâli elde eder, tecelliler zuhur eder. **Şifâ-ı Şerîf**'de[82] bahsedilen

"Allah Teâlâ'nın ahlakıyla ahlaklanınız." ve "**Allah Teâlâ'nın sıfatlarıyla sıfatlanın."** [83] hadîs-i şerifin manasına mazhar olur.

Sonra ilâhî isimlerin birer birer tecellileri ile camiu'l-esmâ (bütün isimleri toplayan) makâmına varır. Binbir esmânın sırrı âşikâr olur.

Bazıları; **"Allah Teâlâ'nın ahlakıyla ahlaklanınız."** hadîs-i şerîfini yalnız hilm ve

---

[82] İçinde zayıf ve kimilerinin de iddia ettigi gibi uydurma olan hadisler mevcuttur. Zehebî eser hakkında bir hayli eleştiride bulunmustur. (Kettânî, Muhammed b. Ca'fer (v. 1345), Hadis Literatürü, (trc. Yusuf Özbek), İstanbul, 1994, s. 218.

[83] (Hadis olmadığı açıktır. Suyûtî, El-Câmiu's-Sagîr Bi Şerhi'l-Akideti't-Tahaviyye, s. 123) Hadis için bkz. Muhittin Uysal, Tasavvuf Kültüründe Hadis,Bknz:, Konya 2001, s. 346.

şefkat olarak yorumlasa da bundan anlaşılmalıdır ki, ilâhî isimlerden her ismin bir hükmü ve özelliği vardır. **“Rahîm,” “Zû intikâm,” “Cemîlü zû’l-Celâl”** gibi. Her insan bir isme kavuşup şereflenmiştir. (Bazı kimseler birçok isme)

“Allah’a giden yollar, insanların nefesleri sayısıncadır. Fakat hak olan yol tektir.” [84] hadîs-i şerifindeki mana ise

“Esmâdan isimlerin verildiği müsemmâya [85] gidilir.” demekdir.

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus vardır. Dünyâda **“ben azîzim”**, **“ben kerîmim”** diyenlere;

“Allâh da kendileriyle alay eder ve onları bırakır; taşkınları içinde bocalayıp dururlar.” [86]

âyeti celîlesi üzere kıyâmet gününde istihza (alay) ederek:

“Tad. Şüphesiz sen çok yüce ve kerimsin.”[87]

buyuracaktır. Onun için ilâhî sıfâtın her biri tuzaktır. (Anlayanlar dahi sonra anlamadıklarını itiraf ederler.)

“Onlar tuzak kuruyorlar. Allah da onların tuzaklarını boşa çıkarıyor. Allah tuzakları boşa çıkaranların en hayırlısıdır.” [88] buyurulmuştur.

---

[84] Bkz. Necmeddin Kübra, **Usulu Aşere (Tasavvufi Hayat)**, (Haz: Mustafa Kara), İst. 1980, 33.

[85] **Müsemma:** İsimlendirilen, ad verilmiş olan, bir ismi olan. * Muayyen zaman. Belirli vakit.

[86] Bakara,15

[87] Duhan, 49

[88] Â’li İmran, 54

Bu nedenle kâmil insanlar **câmi-i' cemî-ı' esmâ ve sıfat**[89] olmakla yalnız bir sıfatda kalmaz her sıfat ve ismi toplayıcıdır.

Eğer **"İki zıt bir arada bulunmaz"** her birinin hükmü mevcûd olduğu halde **"kategorilerin bir şeyde cem'i mümkün müdür?"** denilir ise:

"Evet, kudsî kuvvet sahiplerine göre mümkündür." Onun için Hakîkat-ı Muhammediyye **berzâh-ı kübrâ** (en büyük berzah[90]) olup dünya ve ahireti toplayıcıdır, denilmiştir. Yani **"Görünenle gizli arasında ve benzetme ile münezzeh kılma** (teşbih ve tenzih) **arasında"**dır.

Açıklayacak olursak, Hz. İsâ aleyhisselâmın tavrı sırf teşbihde ve Hz. Mûsâ aleyhisselâmın ki ise sırf tenzîhdedir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz **mazhar-ı tâm** [91] olduğundan zıtları toplamıştır. Bunun delili ise

"Allah, göklerin ve yerin nurudur." [92]âyet-i kerîmesinde;

"Ne doğuya ve ne batıya mensub olmayan mübârek bir zeytin agacı(nın yağı)ndan yakılır." [93] buyurulan **"zeytin ağacın"** dan gaye, Hakîkat-ı Muhammediyye olup teşbih ve tenzih olmayan demektir.

---

[89] Allah Teâlâ'nın bütün sıfat ve isimlerini toplamakla

[90] **Berzah:** İki âlemin arası. Kabir. Dünya ile âhiret arası. * Perde. * Sıkıntılı yer. * İki yer arasındaki geçit. * Mani'a, engel, (Bak: Sırat köprüsü).

[91] Tam zuhurat yeri, zıtların zahir olduğu

[92] Nur, 35

[93] Nur, 35

“Cemsiz fark şirktir. Cemsiz fark zındıklıktır. Cemle birlikte fark ise tevhiddir.” diye söylenildiği üzere fark ve cemi‘n beraberliği fark-ı sânîde kararlaşmıştır.[94] Müridin makâm-ı cem’e ulaşması ve sülûkte gerekli şeyleri geçerek **“O’ndan başka varlık yoktur.” (Lâ mevcude İllâ hu)** mertebesine vardığında o menzilde hiç bir şeyi ayıramaz olur. Mürid orada çok durmayıp mürşidinin nazarı ve teveccühiyle **“farkı sânî”**

---

[94] **Cem'u Fark:** Arapça. Toplanma ve ayrılma. Kuşeyrî'den bu iki terimin kısa açıklamasının şu şekilde olduğunu öğreniyoruz: Fark, sana nisbet olunan ve cem', senden alınandır. Yani, kulluğun yerine getirilmesine ve kulun hallerine layık veya ait olan işlerden, kulun kazandığı şeyler, fark ve manaları bediî olarak, ortaya çıkarma veya Allah katından olanlar, cem'dir. Ancak cem' ve farktaki bu mana, şuhûd-i ef'âlden olması bakımından, vuslata erenlerin hallerinin en aşağı derecesidir. Her kime, Allah yaptığı tâatı ve isyanını müşahede ettirirse o tefrikadadır. Allah'ın kendi fiillerinden verdiği işleri gösterdiği kimse, cem' makamındadır. Bir âbid için cem' ve tefrika şarttır. Tefrikası olmayanın kulluğu ve cem'i olmayanın ma'rifeti muteber değildir.

Cem'u'l-Cem': Arapça. Toplanmanın toplanması gibi yaklaşık bir mana ile Türkçelendirilebilir. Cem'-den sonra, daha üstün ve daha tamam olan sonuncu makam. Cem', eşyayı Allah ile müşahede etmek, Allah'ın güç ve kudretinden başka her türlü güç ve kuvvetten berî olmak. Bu makam, Baka Billâh olan cem' makamından sonra gelir. Bunun üzerinde makam yoktur. Bu makama, mevcudatta Allah'ı görme makamı denildiği gibi, şu tabirler de kullanılır: **"Fark ba'de'l-cem'"**, **"fark-ı sânî"**, **"sahv ba'de'l-cem".**

(İkinci farkı) bulunca;

“Bütün noksanlıklardan münezzeh olan ey mar‘uf (bilinen Allah Teâlâ’m) seni gereği gibi anlayamadık, bütün noksanlıklardan münezzeh olan ey ma‘bud sana geregi gibi ibâdet edemedik.” diyerek, kendisinin kul olduğunu fark ederek ibâdet ile meşgul olması gerektiğini anlar. (Burayı geçemeyip kalanlarda sapmalar çok görülmektedir.)

<u>Sürekli İstiğfar makamına ermek</u>

Sâlik bir menzile vardığında

“İyi insanların iyilikleri Allah Teâlâ’ya yakın olanların kötülükleri mesâbesindedir.” meşhur söz üzere geçtiği menzilde olan hallerini kusurlu ve günâh görür. Mesela;

Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimiz Hazretlerine;

“Biz sana apaçık bir fetih verdik. Ki Allâh, senin geçmiş ve gelecek günâhını bağışlasın (bütün tasalarını gidersin) ve sana olan ni'metini tamamlasın ve seni doğru bir yola iletsin.” [95] buyurulduğunu zâhiren önceki ümmeti ve sonra gelecek ümmeti ile tefsîr ve te’vîl ederlerse de kâfı hitâbı (Sen zamiri) Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemi işaret ettiğinden O’nun nübüvvetten önce ve sonraki yüksek derecelerini an be an artmakta olduğu için birinci makâmdan ikinci makâma teşriflerinde önceki makam ikinci makâma nisbetle **“Öncekinden daha günahkâr.”** ve üçüncü makâma kavuştuklarında ikinci makâm birinci makama

---

[95] Fetih, 1-2

nisbetle **"Sonrakinden daha günahkâr"** diyerek batınî yönden te'vil ve tefsir olunur. Yoksa Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde günah değil, zelle [96] bile zuhur etmemiştir. Bu derecelerde makam-ı Muhammedî her an yükselmekte iken evinde **"Düşünülen'in üstünde"** ibâdetle mesgul olduklarından;

"Tâ, Hâ. Biz bu Kur'ân'ı sana güçlük çekesin diye indirmedik. Ancak Allah'tan korkan kimse için bir öğüt olarak (indirdik.)**"** [97] sûresi nâzil oldu. Bazıları ise; **"Yakîn [98] sana gelinceye kadar rabbine ibadet et."** [99] âyet-i kerîmesini netice kabul ederek ibâdeti kaldırmanın yolunu

---

[96] **Zelle(t):** Sürçme, sürçüp kayma. * Yanılma. Yanlış. Ufak suç.

[97] Tâhâ, 1-3

[98] Müellif burada Yakîn manasını ölüm yerine kelime manası ve istilah manası üzerinde düşünenleri kasdetmektedir.

Yakîn: Arapça kesin, açık bilgiyi ifade eden bir kelime. Kuşeyrî üç türlü yakînden bahseder: 1. İlme'l- Yâkin: Bir şey hakkında habere dayanan bilgi.

2. Ayne'l-Yakin: Bir şey hakkında, görmek suretiyle elde edilen bilgi,

3. Hakka'l-Yâkin: Bir şeyi bizzat yaşamak suretiyle elde edilen bilgi.

Yakîn'de şüpheye yer yoktur, kalp bir şeyin hakikati konusunda, tatmin durumundadır. Yine yakin, delil ile değil inanç kuvveti ile apaçık görmeyi ifade eder. Tehânevî kişinin yakîn ile, su ve ateş üzerinde yürüyebileceğini, onlar katında belanın nimete, nimetin de belaya dönüşebileceğini, ilmin, sufiyi kullanırken, yakînin onu taşıdığını kaydeder.

[99] Hicr,99

bulmağa çalışırlar. (Bu hataların en büyüğü ve zındıklıktır.)

Farz edelim ki bize yakîn gelmekle ibâdet son bulsa Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ve bütün ehlü'llâh-ı izâm ibâdet etmezlerdi. Hakk'a yürüyeceği zaman hastalığından ayıldıkça ve son nefesinde bile:

"Aman! Aman! Ellerinizdeki kölelerinize iyi davranınız! Onların sırtlarına elbise giydiriniz! Karınlarını doyurunuz! Onlara yumuşak söz söyleyiniz! [100]

Namaza, namaza devam ediniz! Ellerinizdeki köleleriniz hakkında da Allah'tan korkunuz!" buyurmuştur.[101]:

Hattâ Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem ahiret âlemine teşrîf buyurucakları anda mübârek ağızlarını hareket ettirince Hz. Ali kerremallâhü veche Efendimiz yakınlaşarak dikkatle dinlemişler ki

"Namaz Namaz (kılın) buyurmaktadır.

Bu durum kulluğun ve namazın ehemmiyetini göstermektedir. Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemde olmayan bir hali başkaları için söyleyemeyiz. Onun için ibâdet hiçbir vakitde insanlar için nihâyet bulması yoktur.

---

[100] İbn Sa'd, c. 2, s. 254.

[101] Ahmed.c.1, s. 78. İbn Sa'd, c. 2, s. 253, *fihm* ed, c. 3, s. 117, c. 6, s. 290, İbn M âce, c. 2, s. 900-901.

M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 8/273.

Tecellilerin fark edilmesi

Dönüş tecellilerini **akl-ı me'âşla**[102] bilmek mümkün olmayıp **akl-ı me'âd** ile bilinecek hususlardır.

Akl-ı me'âd; **"Akıl hakla batıl arasını ayıran kalpteki bir nurdur."** ve âyet-i kerîmede olan **yakîn** ise ölüm demekdir. Ölüm iki türlüdür. **Mevt-i ihtiyârî ve mevt-i ızdırârîdır.** [103]

---

[102] Sufiler, ileriyi, ahireti düşünen akla **"akl-ı me'ad"** sadece dünyayı düşünen akla da **"akl-ı ma'aş"** adını vermişlerdir. Daha doğrusu, akla, bu iki yönelişi açısından, bu iki ad verilmiştir.

[103] **İsteyerek ve mecburi ölüm.**
İmam Kâşânî ölümü; nefsin arzusunun sökülüp atılmasıdır, gidermektir, diye tarif eder. Çünkü nefsin hayatı, hevâ (arzu) iledir. Bu heva ile nefis alçak, tabîi, isteklere, şehvetlere ve lezzetlere meyleder. Bu durumda nefs-i natıkayı kendine celbeder. Bu halde kalp, ilmî hayat hakikatından mahrum kalır, bunun sebebi nefsin cahilliğidir. İmam Cafer-i Sadık aleyhisselâm **"Tevbe ediniz, nefsinizi öldürünüz"** (Bakara/54) âyetini esas alıp, tevbeyi ölüm olarak kabul eder. Ölümün çeşitli şekilleri vardır. Bunlar da

Hz. İsâ aleyhisselâm buyurdular ki;

“Kuşların doğduğu gibi iki defa doğmayan melekute karışamaz (giremez)” yani bir defa yumurtanın doğması ve bir defa da yumurtadan kuşun doğması mevt-i ihtiyâriye işâretdir. [104] Onun için ölüm gelmeden yakîn hâsıl olmaz,

---

aşağıdaki üç maddede açıklanmıştır.

[104] **EŞRÂT-I SAAT (KIYAMET ALÂMETLERİ) RİSALESİ**

Ey ilâhi sırra talip olan!

Bil ve haberdar ol ki âlem-i âfakta *(dıştaki âlem)* her ne var ise elbette âlemi enfüste *(iç âlemimizde)* de vardır. Çünkü insan büyük nüsha olduğundan iki yönü de içine alır. Bu sebepten iki âlemin sultanı Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Hazretlerinin işaret ve beyân buyurduğu eşrât-ı saat *(Kıyamet alâmetleri)* de iç âlemde mevcut olmak lazımdır. Ümmetin ariflerine ise vücutta olanı bilmek lâzımdır. **Yoksa dışta kıyamet olacağını beklemekten bir şey hâsıl olmaz. “Her nebi ümmetini deccal ile korkutmuştur”** mealindeki hadîsi şerifde işin enfüsi olacağını işaret etmiştir. **Zira enbiya Hazretleri deccalın kendi zamanlarında çıkmayacağını bilirlerdi.**

Evvelâ Benî Asfar çıkması, insanda hayvani sıfatların meydana çıkmasından ibarettir. Çünkü insanda en evvel yaratılmış olan bu sıfattı.

İkinci olarak Ye'cüc Me'cüc çıkması, insanda yerilmiş sıfatların, bozuk fikirlerin bütünüyle meydana çıkmasından ibarettir.

Üçüncü olarak Deccal çıkması, insanda akl-ı ma’aşın **(Dünya işini gören akıl)** Tanrılık ve yücelik isteği ile meydana çıkmasıdır.

Dördüncü olarak Hz. İsâ'nın inmesi, akl-ı meâdın *(Ahret işini gören akıl)* kat'î inanç nuru ile meydana çıkmasıdır. Ve Deccâlı öldürmesi onun hükmünü

ibtâl etmekten ibarettir. Nitekim **Şeyh Sadrettin Konevî Hazretleri** buyurmuştur: **“Deccal dünyanın hakikatinin mazharıdır. Onun için sağ gözü kördür. Yani Hakkı görmez. Hz. İsâ ise ahiret hakikatinin mazharıdır. Onun ortaya çıkışı, Hakkın doğuşu zamanıdır. Zira her ne zaman ki akl-ı meâd zuhur eder elbette akl-ı ma’aş mahvolur.”**

Beşinci olarak Mehdî aleyhisselâmın çıkışı, akl-ı küll **(ilâhi akıl)** ve ruh-ı âzamın ortaya çıkışından ibarettir. O ruh ümmetin haslarına Rahmanın nefhası *(üfürmesi)* ile olur. Herkese olmaz. Ve Kur'an'da

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ

“onu düzenlediğim - insan şekline koyduğum ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın” (Hicr, 29) buyurduğu bu ruha işarettir. Bu cihetle mürşidlerin sâdık taliplere üfledikleri Muhammedi maya ruhu işte bu ruhtur.

Altıncı olarak Dabbetü’l-arz'ın çıkması. nefs-i levvâme zuhurundan ibarettir. Bir elinde Mûsa aleyhisselâmın asası, diğerinde Süleyman aleyhisselâmın mührü olduğu. Asâ ile müminlerin yüzünü sıvayıp ehl-i cennet olduğu ve mühürü kâfir yüzüne vurmakla kâfir ve cehennemlik olduğu belli kılmak içindir. Demek nefs-i levvâmenin *(kötülükten sonra içe huzursuzluk, rahatsızlık veren nefis)* bir yüzü nefs-i mülhimeye *(ilham eden nefis)* diğer yüzü nefs-i emmâreye *(insanı kötülüğe sürükleyen nefis)* dönük olduğunu işaret ettirmek içindir. Yâni saîd ve şakî olmaya istidadı ve imkânı vardır. Tabî olursa sâid, âsî olursa şakî olduğu yüzden zahir olur.

Yedincisi güneşin batıdan doğması, ruhun bedenden ayrılmasından ibarettir. Ve ondan kinayedir. Zira ne zamanki ruh cisme taalluk (ilgi-bağlantı) etti o zaman doğdu demektir. Ve ayrılışında ise batıdan

denilmiştir.

---

doğdu demek olur.

Ey tâlib-i irfan-ı Muhammedi olan âşıklar! Bu sözleri anlayabilmeleri için tabiat-ı esfelînden melekût semâlarına vülûc (Girme) etmeleri yani iki kere doğmaları ile mümkün olur. Birisi anadan diğeri kendinden doğmasıdır. Nitekim Hz. İsâ aleyhisselâm **“Men lem yûled merreteyni len yelice melekûtissemâvâti ve-l arz”.** Yani **“İki kere doğmadan eşyanın cevherini anlayamaz.”** buyurmuştur. Aynı zamanda nefsin hakkını tanıyamaz. İmdi bu şartların hakikatini anlamak ehli sülük olmağa muhtaçtır. Zira avam bu inceliklerden habersizdir, وَلَقَدْ ذَرَاْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا اُولٰئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ اُولٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ **“And olsunki, cehennem için de birçok cin ve insan yarattık; onların kalbleri vardır ama anlamazlar, gözleri vardır ama görmezler, kulakları vardır ama işitmezler, işte bunlar hayvanlar gibi hatta daha da sapıktırlar.”** (A'râf, 179) bunların şanındadır.

Elhasıl enbiyâ ve evliyanın rumuzunu anlamak insân-ı kâmile mülâki olmakla hâsıl olur. Başka türlü olmaz. Vesselam.

(Niyazi-i Mısri, Risale-i eşrat-ı saat [Kitap]. - Atatürk Kitaplığı, İstanbul : [s.n.]. - Cilt 297.453 NİY-BEL_Yz_ K.000502/02; 297-7 MC_Yz_K.000339/06.

Niyâzî-i Mısrî Sadeleştiren: Erdem MEMİŞOĞLU, Risâle-i Eşrât-ı Saat [Kitap Bölümü] // Ehlibeyt Aşkı ve Niyâzî-i Mısrî. - Ankara : İmaj, 2003, s.71-74)

Ancak;

“Allah’ı bilen’in lisânı susar, Allah’ı bilenin dili uzar.”

Meşhur kelâm cem makamına göredir. Fark-ı sâniye (mevcudatta Allah Teâlâ'yı görmeye) nisbet olunmaz.

SONUÇ

Ebedi âleme kavuşmak

Allah Teâlâ dostlarının

“Ey güvenilir insanlar! Öldürün beni öldürün ki benim ölümüm hayat içinde hayattır.” buyurmaları dâimî hayât-ı talep etmeleridir. Bu sebeple **“yakîn gelince vücûd mahvolmuş** (istekler tükenmiş) **olacaktır.”** Yine;

“Varlığın günahtır. Bu günaha başka günah kıyas bile edilmez.” denilmiştir.

Varlığı yok etmekle ilâhî âleme dönüşü sağlamak ebedî hayâtı bulmak için ancak bahsettiğimiz bu sulûk terbiyesi neticesinde olur.

“Her kim Allah'a ve rasülüne hicret etmek maksadıyla evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse, kuşkusuz onun mükâfatı Allah'a düşer. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.” [105]

(Allah Teâlâ’dan bu yola çıkanlara yardım

---

[105] Nisa, 100

etmesini, zayi olanlara acıyıp şehitlik makamı vermesini, dönüşü sağlayanlara da kat kat mükâfat vermesini diliyoruz. Âmin)

Ehl-i derde bu dahî olsûn Nazîfen bir eser
Himmet-i pîr ile tekmîl oldı Ta'rifü's-Sülûk
Tarih müddetince Nazîf-i ehli dillerde
Kalsın cihânda bu eser-i âşikânemiz.[106]

1275 (1858)

---

[106] Risale bu beyitle bitmektedir.

İçindekiler